

**СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА»
ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «ВТРУЧАННЯ ПРИ АУТИЗМІ»**

<i>Богданюк Ю. М.</i>	Формування здатності до соціальної адаптації учнів з аутизмом в процесі міждисциплінарного командного супроводу
<i>Будій О. С.</i>	Модель навчання дітей молодшого шкільного віку з аутизмом з опорою на теорію гіперсистематизації
<i>Дробот К. В.</i>	Формування соціальної взаємодії в учнів молодшого шкільного віку з опорою на метод "Music-Mediated Intervention"
<i>Машьянова Г. В.</i>	Формування комунікативних навичок у дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом засобами ігрової діяльності
<i>Мозіль Ю. С.</i>	Особливості формування уваги у процесі навчання дітей молодшого шкільного віку з аутизмом
<i>Мороз А. О.</i>	Стратегії соціально-емоційного розвитку дітей з аутизмом у закладах дошкільної освіти
<i>Мудревська Ю. В.</i>	Формування адаптивних можливостей у підлітків з аутизмом з опорою на програму втручання "Синергія"
<i>Ніколайчук В. В.</i>	Формування соціально-емоційної компетентності у дітей з аутизмом з опорою на теорію подвійної емпатії
<i>Савенко О. С.</i>	Розвиток комунікативних навичок у дітей з аутизмом засобами цифрових технологій

Богданюк Юлія Михайлівна

Науковий керівник:

Скрипник Тетяна Вікторівна,
доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник

ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ ДО СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ УЧНІВ З АУТИЗМОМ В ПРОЦЕСІ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО СУПРОВОДУ

Актуальність дослідження. Важливу роль у розвитку дітей та їхньої взаємодії з оточуючими відіграє здатність до соціальної адаптації. Натомість особи з розладами аутистичного спектра (РАС) мають значні труднощі у плані соціальної адаптації, що зумовлює необхідність особливої уваги, розуміння і підтримки з боку міждисциплінарної команди супроводу.

Традиційно в Україні головними орієнтирами у контексті освіти є знання та навчальні (академічні) навички; до цього зводяться навчальні програми та програми корекційно-розвиткових занять, натомість, в інших країнах робиться акцент на здобутті соціальних компетентностей, зокрема, вміння взаємодіяти, комунікувати, можливість долучатися до всіх видів освітньої діяльності в комфортних умовах, що у випадку дітей з РАС набуває першочергової важливості і стає надійною передумовою подальшого освітнього процесу.

Чинниками складнощів на шляху формування соціально-адаптивних якостей в учнів з РАС у закладах освіти є: 1) низький рівень інклюзивної культури та інклюзивної практики в закладах освіти; 2) вкрай недостатній рівень розуміння потреб дітей з аутизмом, у тому числі, пріоритетності щодо визначення цих потреб; 3) недостатній рівень матеріально-технічної бази закладів освіти щодо забезпечення допоміжними, адаптивними, навчально-методичними, дидактичними матеріалами, спортивним інвентарем; 4) відсутність традицій супервізії міждисциплінарної команди супроводу з боку експертів (ерготерапевтів, реабілітологів, фахівців із сенсорної інтеграції, адаптивної фізичної культури та ін.); 5) брак підтримки дитини з особливими освітніми потребами при переході з одного рівня освіти на наступний та ін.

Теоретичні засади та практичні аспекти щодо формування здатності до соціальної адаптації дітей з аутизмом обґрунтовано в працях українських і зарубіжних науковців (О. Гордійчук, Н. Компанець, О. Таран, М. Тарасевич, M. Devaine, R. Lawson, S. Wong). При цьому низка науковців (Т. Скрипник, J. Ayres, L. Jobe та ін.) підкреслюють, що діти з аутизмом потребують попередньої гармонізації стосовно функціонування їхнього організму у фізичному, сенсо-моторному та психо-емоційному плані, що позитивно позначається на їхньому подальшому розвитку, у тому числі, набутті здатності до соціальної адаптації.

Незважаючи на те, що питанню здатності до соціальної адаптації дітей з аутизмом приділено достатньо уваги в роботах українських та зарубіжних дослідників, однак, ця тема потребує чітких та дієвих методичних розробок для практичної реалізації командами міждисциплінарного супроводу в системі інклюзивного навчання.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити стратегії втручання для формування здатності до соціальної адаптації учнів з аутизмом в процесі міждисциплінарного командного супроводу.

Відповідно до мети сформульовано **завдання:**

1. Провести теоретичний аналіз наукових джерел стосовно соціальної адаптації осіб з аутизмом; розробити модель «Соціальна адаптація дитини з аутизмом у закладі загальної середньої освіти».
2. Емпірично дослідити стан та рівні сформованості соціальної адаптації у дітей з аутизмом.

3. Розробити методичні рекомендації для учасників міждисциплінарної команди супроводу дітей з аутизмом, що враховують послідовний, цілеспрямований і системний вплив на формування їхньої здатності до соціальної адаптації як однієї з основних передумов їхнього навчання, розвитку та соціалізації.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичні – аналіз та узагальнення наукових, навчально-методичних джерел, нормативних документів з огляду на міжнародний та вітчизняний досвід, емпіричні – визначення стану сформованості соціальної адаптації учнів з аутизмом у ході констатувального експерименту, спостереження, проведення експертного оцінювання, виконання тестових завдань; методичні – розробка методичних рекомендацій для команд міждисциплінарного супроводу, що сприятимуть побудові передумов для формування здатності учнів з аутизмом до соціальної адаптації.

Ключові слова: розлади аутистичного спектра, соціальна адаптація, міждисциплінарний командний супровід, інклюзивне навчання, особливі освітні потреби.

Будій Олена Сергіївна

Науковий керівник:

Скрипник Тетяна Вікторівна,
доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник

МОДЕЛЬ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З АУТИЗМОМ З ОПОРОЮ НА ТЕОРІЮ ГІПЕРСИСТЕМАТИЗАЦІЇ

Актуальність дослідження. Особистісно-орієнтований підхід до осіб з особливими освітніми потребами передбачає врахування їхньої унікальності, а також сильних сторін і потреб. Цей підхід дотичний до концепції різноманіття, що визнає унікальність нервової системи кожної людини, таких їхніх когнітивних процесів, як сприймання та мислення й, відповідно, способів їхнього навчання.

Серед різних особливих проявів дітей з розладами аутистичного спектра (РАС) однією з найбільш характерних є їхня здатність до упорядкованості, однаковості, чіткості, передбачуваності. Першим зазначив схильність осіб з РАС до сприймання подібності L. Kanner. Сучасні дослідники (S. Baron-Cohen, E. Ashwin, K. Morsanyi, S.J. Handley та ін.) встановили фенотипічну особливість при аутизмі, яку можна узагальнено представити як «наполягання на однаковості». Схильність до структурування і конструювання систем отримала назву «гіперсистематизація» (S. Baron-Cohen).

За теорією гіперсистематизації, особи з РАС мають певний систематизуючий механізм для ідентифікації закономірності, що може сприяти високому рівню пізнання цих осіб.

Діти молодшого шкільного віку з аутизмом, маючи здатність до гіперсистематизації, можуть виявляти високу ефективність в оперуванні інформацією, що може стати важливою основою для їхнього навчання і розвитку. Гіперсистематизація у таких дітей може: слугувати інструментом для поглибленого розуміння інформації та активного навчання в рамках їхніх індивідуальних можливостей та потреб (M. Rosenberg-Lee); давати змогу розвивати інноваційні ідеї та підходи в рамках наявних систем (B. Chakrabarti).

Незважаючи на те, що питанням когнітивного розвитку, особливостей переробки інформації і систематизації займалися як українські, так і іноземні дослідники, питання щодо з'ясування феномену гіперсистематизації та використання його в побудові стратегій підтримки осіб з аутизмом є недостатньо розробленим.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично перевірити ефективність навчання дітей молодшого шкільного віку з аутизмом з опорою на теорію гіперсистематизації.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз наукових джерел з питань когнітивного розвитку та формування навчальних навичок у дітей молодшого шкільного віку з аутизмом.
2. Дослідити особливості дітей з аутизмом щодо оперування інформацією у контексті теорії гіперсистематизації.
3. Розробити модель навчання дітей молодшого шкільного віку з аутизмом з опорою на теорію гіперсистематизації.
4. Впровадити розроблену модель навчання дітей молодшого шкільного віку з аутизмом в освітній процес (письмо, математика, читання) та визначити ефективність її використання.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: *теоретичні методи:* аналіз, систематизація, узагальнення теоретичних даних з метою накопичення науково-теоретичного підґрунтя для визначення поняття «гіперсистематизація», моделювання; *емпіричні методи:* спостереження, опитування, тестування, самозвіти педагогів, інтерв'ю; *методи математичної статистики* з метою кількісної обробки даних та визначення статистичної значущості отриманих під час експерименту результатів.

Ключові слова: розлади аутистичного спектра, когнітивні процеси, навчальна діяльність, нейрорізноманіття, теорія гіперсистематизації.

Дробот Катерина Василівна

Науковий керівник:

Скрипник Тетяна Вікторівна,
доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОПОРОЮ НА МЕТОД «MUSIC MEDIATED INTERVENTION»

Актуальність дослідження. На сьогодні все частіше розглядають можливість позитивного впливу на процес формування соціальної взаємодії у дітей з розладами аутистичного спектра (РАС) завдяки не прямому, а опосередкованому втручанням. Одним з таких методів є музична терапія.

Інтерес до музики та позитивну реакцію на неї, а також покращення здатності до комунікації та взаємодії дітей з аутизмом за допомогою музики описано в низці зарубіжних досліджень (J. Ailvin, H. Brown, A. Warwick, D. Gustorff, R. S. Kaplan, M. Mahlberg, A. L. Steele та ін.). Питання впливу музичної терапії на стан осіб з особливими освітніми потребами досліджували українські науковці: Г. Афузова, Ю. Бедна, Р. Добровольська, Т. Скрипник, О. Струк та ін.

За останнім міжнародним звітом щодо методів з науково доведеною ефективністю для осіб з аутизмом (2020 р.), до переліку основних практик з підтвердженою ефективністю потрапив метод «Music mediated intervention» (музично-опосередковане втручання). Так, йдеться про використання музики як ключового елемента для досягнення цілей психоемоційного, когнітивного та фізичного розвитку. Терапевтичний ефект музично-опосередкованого втручання досягається завдяки таким продуманим та впровадженим компонентам, як: 1) задіяння ресурсів музичного мистецтва задля навчання та розвитку певних навичок (наприклад, використання ритмів задля полегшення процесу формування моторики); 2) творча музична взаємодія, що створює сприятливе середовище для покращення комунікативно-мовленнєвих навичок, взаємодії та соціальної інтеграції.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити процес формування соціальної взаємодії в учнів молодшого шкільного віку з аутизмом з опорою на метод «Музично-опосередковане втручання».

Відповідно до мети визначено **завдання**:

1. За науково та навчально-методичними джерелами дослідити особливості формування соціальної взаємодії в учнів молодшого шкільного віку з аутизмом, а також дієвість застосування музичного втручання.
2. Визначити наявний стан сформованості здатності до соціальної взаємодії учнів молодшого шкільного віку з аутизмом.
3. На основі методу «Музично-опосередковане втручання» розробити комплекс занять, спрямований на покращення формування соціальної взаємодії в учнів молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра; здійснити втручання та перевірити його ефективність.
4. Розробити методичні рекомендації щодо особливостей застосування музичної терапії для покращення здатності учнів молодшого шкільного віку з аутизмом до соціальної взаємодії.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: *теоретичні* методи: аналіз наукових психологічних та педагогічних праць з питань формування соціальної взаємодії учнів молодшого шкільного віку з аутизмом, аналіз та узагальнення змісту практики з науково доведеною ефективністю «Music mediated intervention»; *емпіричні* методи: опитування, експертні оцінки, наукове спостереження; *статистичні* методи: якісний та кількісний аналіз результатів дослідження, систематизація результатів дослідження; розробка комплексу занять.

Ключові слова: розлади аутистичного спектра, учні молодшого шкільного віку, музично-опосередковане втручання, соціальна взаємодія.

Машьянова Ганна Вячеславівна

Науковий керівник:

Таран Оксана Петрівна,

кандидат психологічних наук, доцент

РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З АУТИЗМОМ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. Проблема розвитку комунікативних навичок у дітей з розладами аутистичного спектра є базовою та невичерпною. Про труднощі формування комунікативних навичок у означеній категорії дітей зазначають практично всі дослідники, що торкалися питань аутизму, зокрема, низка українських науковців, а саме: І. Логвінова К. Островська, Т. Скрипник, Г. Супрун, В. Тарасун та інші. Вивчення сучасних теорій аутизму, таких як: «теорія дефіциту соціальної взаємодії», «теорія систематизації-емпатизації S. Baron-Cohen» та інших, допомагають краще зрозуміти особливості розвитку комунікативних навичок у дітей з аутизмом. Варто підкреслити, як зазначають науковці, діти з аутизмом мають труднощі як вербальної, так і невербальної комунікації, саме тому здійснюється постійний пошук ефективних підходів, методів та технологій розвитку їхніх комунікативних навичок.

Одним із дієвих засобів розвитку комунікативних навичок в психолого-педагогічній практиці є залучення засобів ігрової діяльності. Поряд з цим, варто зауважити що діти з аутизмом мають низку труднощів щодо ігрової діяльності. Так, О. Таран зазначає що ігрова діяльність дітей з аутизмом характеризується: недостатньою зацікавленістю в ігровій діяльності, тривалим зосередженням на сенсорних (предметних) іграх, труднощами використання іграшок за призначенням, зосередженням уваги на сенсорній привабливості ігрового матеріалу (колір, матеріал, звук, який виникає при їхньому киданні чи русі тощо), труднощами використовувати у грі предмети-замісники, труднощами взяти на себе роль іншого в сюжетно-рольовій грі.

Отже, при розробленні засобів ігрової діяльності з метою розвитку комунікативних навичок дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом в межах нашого дослідження передбачаємо: визначити ефективність конкретних ігрових стратегій щодо розвитку певних аспектів комунікативних навичок у дітей з аутизмом; адаптувати ігри відповідно до індивідуальних потреб дітей з аутизмом; визначити особливості умов, змісту, етапів, тривалості та засобів ігрової діяльності. Таким чином, вивчення ролі та ефективності ігрової діяльності в навчанні та розвитку дітей з аутизмом є вельми актуальним проблемним полем для подальших прикладних досліджень, що зумовило тему нашого наукового пошуку.

Мета дослідження: теоретично та емпірично дослідити особливості комунікативних навичок дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом та визначити шляхи їх розвитку засобами ігрової діяльності.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми розвитку комунікативних навичок дітей дошкільного віку з аутизмом.
2. Визначити стан сформованості комунікативних навичок дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом.
3. Розробити методiku розвитку комунікативних навичок дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом засобами ігрової діяльності.
4. Запропонувати методичні рекомендації для батьків та фахівців, щодо застосування методики розвитку комунікативних навичок дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом засобами ігрової діяльності.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичні методи – аналіз, узагальнення та систематизація психолого-педагогічних джерел з проблематики розвитку комунікативних навичок у дітей з аутизмом; емпіричні методи – визначення стану сформованості комунікативних навичок дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом (спостереження, експертне оцінювання); методи обробки результатів дослідження – кількісний та якісний аналіз, інтерпретація результатів дослідження.

Ключові слова: розлади аутистичного спектра, комунікативні навички, ігрова діяльність дітей з аутизмом, засоби ігрової діяльності.

Мозіль Юлія Сергіївна

Науковий керівник:

Таран Оксана Петрівна,

Кандидат психологічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ УВАГИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З АУТИЗМОМ

Актуальність дослідження. В сучасному навчальному процесі важливу роль відіграє рівень довільної уваги школярів. Увага як форма психічної діяльності забезпечує не лише успішність у навчанні, а й соціалізації дитини в цілому. Наразі гостро стоїть питання розуміння особливостей функціонування уваги у процесі навчання дітей з аутизмом, оскільки вони мають низку труднощів як в соціалізації, так і у опанування академічними знаннями.

Розгляду аспектів довільності уваги дітей з розладами аутистичного спектра торгалися низка дослідників, зокрема, Н. Базима, Ю. Бедна, Х. Сайко, К. Островська, Т. Скрипник та інших. В наукових роботах прослідковуються виділення факторів що зумовлюють функціонування уваги дітей з аутизмом та визначаються специфічні особливості уваги цієї категорії дітей. Так, І. Ситницька, підкреслює що діти з розладами аутистичного спектру мають порушення довільної уваги, а саме: труднощі переключатися з одного виду діяльності на інший; труднощі сконцентрувати увагу на певному предметі; труднощі скерування уваги за

інструкцією дорослого та виконання довільних дій; вибірковість та короткочасність зорової уваги.

Стратегії та методи підвищення рівня довільної уваги є суттєвим елементом підготовки дітей з аутизмом до успішного навчання. У ході розгляду формування навчальної поведінки дітей з розладами спектру аутизму в інклюзивному просторі нової української школи О. Образцова, Т. Тяпко зазначають що основним психолого-педагогічним аспектом корекційно-розвивальної роботи є забезпечення умов для формування вищих форм психічної діяльності, зокрема довільної уваги.

Таким чином, вважаємо за доцільне приділити особливу увагу оцінці ефективності заходів, спрямованих на оптимізацію уваги, з розробкою методів вимірювання та аналізом практичної значущості результатів для навчального процесу та соціального розвитку дітей з аутизмом.

Мета дослідження: теоретично та емпірично дослідити особливості функціонування уваги дітей молодшого шкільного віку з аутизмом, визначити шляхи формування та оптимізації уваги у процесі навчання.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз аспектів функціонування уваги як передумови успішного навчання дітей молодшого шкільного віку з аутизмом
2. Визначити особливості сформованості довільної уваги дітей молодшого шкільного віку з аутизмом.
3. Дослідити обізнаність фахівців щодо особливостей формування уваги у процесі навчання дітей молодшого шкільного віку з аутизмом;
4. Розробити методичні рекомендації щодо формування уваги як чинника успішного навчання дітей молодшого шкільного віку з аутизмом.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: *теоретичні* – системно-структурний аналіз психолого-педагогічних наукових джерел з проблем функціонування уваги у процесі навчання дітей молодшого шкільного віку з типовим розвитком та з аутизмом; *емпіричні* – визначення стану сформованості уваги у дітей молодшого шкільного віку з аутизмом (діагностичні завдання, спостереження, експертне оцінювання)), визначення обізнаності фахівців щодо особливостей формування уваги у процесі навчання дітей молодшого шкільного віку з аутизмом (анкетування); *обробка результатів дослідження* – кількісно-якісний аналіз, контент-аналіз.

Ключові слова: розлади аутистичного спектра, дитина з аутизмом, довільна увага, зосередження, переключення, обсяг уваги, процес навчання, молодший шкільний вік.

Мороз Анна Олександрівна

Науковий керівник:

Таран Оксана Петрівна,

кандидат психологічних наук, доцент

СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Актуальність дослідження. Дослідження соціально-емоційного розвитку дітей з аутизмом у дошкільних закладах освіти є надзвичайно актуальним та важливим, адже в діагностичних критеріях аутизму йдеться про дефіцит соціально-емоційної взаємодії, що виявляється у: відсутності соціального вміння зближатися з іншими людьми; неспроможності відповідним чином спілкуватися; несформованих умінь ділитись інтересами, емоціями, афектами; неспроможності ініціювати соціальну взаємодію чи відповідати на таку ініціативу з боку інших осіб.

Визначено, що дошкільний вік є критичним періодом для розвитку соціально-емоційної сфери, що уможливорює формування здатності до наслідування, взаємодії, засвоєння досвіду, пізнання навколишнього світу.

Наявна джерельна база з питань розвитку дітей з аутизмом представлена різноманітними дослідженнями сучасних українських науковців, серед яких: І. Недозим, Т. Куценко, В. Тарасун, Т. Скрипник, Г. Супрун, І. Сухіна, О. Таран.

Так, зокрема І. Сухіна, вказує на значущі зміни в українській системі навчання й виховання дітей з аутизмом, які відбуваються у сучасному суспільстві. Нинішнє суспільство стикається з питанням забезпечення якісної та вчасної допомоги дітям з розладами аутистичного спектра. Т. Скрипник наголошує на необхідності розроблення сучасних стратегій розвитку дітей з аутизмом в умовах інклюзивної освіти.

Низка науковців підкреслюють важливість соціально-емоційного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, зокрема, з аутизмом, в умовах закладів дошкільної освіти. На думку В. Пасічник та В. Згоба, дошкільна освіта є оптимальною для включення дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку, у загальноосвітнє середовище.

Соціально-емоційний розвитку дитини з аутизмом, за В. Тарасун, полягає, передусім, у формуванні певних особистісних властивостей, потреб, здібностей, елементарних уявлень та практичних умінь, які забезпечують дитині життєдіяльність і допомагають усвідомити, як слід себе поводити, щоб бути співзвучною з іншими, почувати себе по можливості комфортно. У ході наукових розвідок Г. Супрун та С. Шалабоніна прийшли до висновку, що значні дефіцити у сфері соціально-емоційного розвитку дітей з аутизмом стають бар'єром в оволодінні академічним навичкам та гармонійного формування особистості, що зумовлює виску потребу в оволодінні фахівцями методами ефективного впливу на соціально-емоційний розвиток дітей цієї категорії.

Актуальність дослідження стратегій соціально-емоційного розвитку дітей з аутизмом у дошкільних закладах освіти полягає у необхідності розробки інноваційних методик, спрямованих на індивідуальну підтримку цих дітей на ранній стадії навчання. Це дослідження має потенціал удосконалити педагогічний підхід та створити унікальні стратегії та ресурси для підтримки їхнього успішного соціально-емоційного розвитку в рамках дошкільної освіти.

Мета дослідження: теоретично та емпірично дослідити стратегії соціально-емоційного розвитку дітей з розладами аутистичного спектра в закладах дошкільної освіти.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз проблем організації соціально-емоційного розвитку дітей з аутизмом в закладах дошкільної освіти.
2. Визначити особливості організації фахівцями соціально-емоційного розвитку дітей з аутизмом в закладах дошкільної освіти.
3. Розробити методичні рекомендації та окреслити провідні стратегії соціально-емоційного розвитку дітей з аутизмом в закладах дошкільної освіти.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичні – здійснення систематизації та узагальнення на основі аналізу, психолого-педагогічних джерел, щодо питань соціально-емоційного розвитку дітей з розладами аутистичного спектра в умовах сучасного освітнього середовища; емпіричні – опитування фахівців щодо особливостей організації соціально-емоційного розвитку дітей з аутизмом в закладах дошкільної освіти; обробки даних – кількісний та якісний аналіз опитування фахівців, контент-аналіз, узагальнення та інтерпретація результатів дослідження.

Ключові слова: соціально-емоційний розвиток, розлади аутистичного спектра, заклади дошкільної освіти, стратегії розвитку.

Мудревська Юлія Василівна

Науковий керівник:

Скрипник Тетяна Вікторівна,
доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник

ФОРМУВАННЯ АДАПТИВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ У ПІДЛІТКІВ З АУТИЗМОМ З ОПОРОЮ НА ПРОГРАМУ ВТРУЧАННЯ «СИНЕРГІЯ»

Актуальність дослідження. Підтримка осіб з особливими освітніми потребами (ООП) в Україні залишається надалі актуальною та проблематичною. При цьому, якщо для дітей дошкільного віку з ООП наявні різноманітні стратегії та методи підтримки, то стосовно підлітків зміст втручання лишається часто невизначеним і достатньо обмеженим.

Найбільшим викликом і для педагогів, і для батьків є поведінка підлітків з розладами аутистичного спектра (РАС), що пов'язано: з їхніми незвичними реакціями і проявами, відмінними від усіх інших осіб з ООП; з недостатньою компетентністю дорослих (фахівців і батьків) щодо ефективних підходів до їхнього навчання і розвитку: з невідповідною підтримкою і супроводом цих осіб у попередні вікові періоди.

Як відомо, принцип закономірності розвитку передбачає, що коли у дитини з ООП (у тому числі, з аутизмом) виникають певні труднощі в освітній діяльності, або в поведінці, то варто дослідити, які прогалини лишилися щодо підготовки такої дитини до освітнього процесу. Так, частіше за все, освітяни, спеціальні педагоги і батьки недостатньо приділяють увагу формуванню передумов навчання, або зводили зміст цих передумов до формування навчальних навичок.

Науковцями доведено, що у випадку дітей з РАС, головним змістом передумов навчання є сформовані базові сенсо-моторні та соціально-емоційні якості, що узагальнено можна назвати підвищенням адаптивних можливостей особи з РАС (Дж. Айрес, А. Банди, Ш. Лейн, Т. Скрипник, В. Шерборн та ін.).

Незважаючи на теоретичну і методичну обґрунтованість підходу, що спирається на закономірності розвитку, відсутніми є конкретні методики і програми, які уможливають підвищення адаптивних можливостей у підлітків з РАС, що стає ресурсом їхньої освітньої діяльності, навчальної поведінки та розвитку, у цілому.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити процес формування адаптивних можливостей у підлітків з аутизмом як передумови їхнього успішного навчання та розвитку з опорою на Програму втручання «Синергія».

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Проаналізувати та узагальнити особливості освітнього процесу для дітей з аутизмом та їхні освітні труднощі.
2. Емпірично дослідити стан сформованості адаптивних можливостей підлітків з аутизмом.
3. З опорою на Програму втручання «Синергія» розробити комплекс вправ для підвищення адаптивних можливостей підлітків з аутизмом та експериментально перевірити його ефективність.
4. Скласти методичні рекомендації для педагогів і батьків підлітків з РАС, спрямовані на підвищення адаптивних можливостей цих підлітків та покращення їхньої освітньої діяльності.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичні методи: аналіз, систематизація, узагальнення теоретичних даних з метою накопичення науково-теоретичного підґрунтя для формування адаптивних можливостей у підлітків з РАС; емпіричні методи: спостереження, експертне оцінювання (опитування фахівців та батьків) щодо стану

сформованості адаптивних можливостей у підлітків з РАС; якісний аналіз експериментальних даних, інтерпретація та систематизація результатів дослідження, формулювання висновків.

Ключові слова: розлади аутистичного спектра, підвищення адаптивних можливостей, базові передумови розвитку, програма «Синергія», підлітковий вік.

Ніколайчук Валерія Вадимівна

Науковий керівник:

Скрипник Тетяна Вікторівна,
доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З АУТИЗМОМ З ОПОРОЮ НА ТЕОРІЮ ПОДВІЙНОЇ ЕМПАТІЇ

Актуальність дослідження. Соціальний розвиток є однією з найважливіших сфер розвитку. Водночас відомо, що особи з розладами аутистичного спектра (РАС) мають стійкий дефіцит соціальної комунікації та соціальної взаємодії, що негативно впливає на важливі показники їхньої життєдіяльності, а саме: академічну успішність, міжособистісні стосунки, поведінку, психічне здоров'я та якість життя. Стійкий дефіцит соціальної комунікації та соціальної взаємодії конкретизується у таких параметрах, як: відсутність соціально-емоційної взаємодії, дефіцит невербальної комунікації, а також вміння розвивати, підтримувати та розуміти стосунки. У нашій роботі ми досліджуємо особливості соціально-емоційної взаємодії дітей з РАС.

За діагностичним довідником DSM-V соціально-емоційна взаємодія осіб з РАС має ознаки відхилення у соціальному вмінні зблизитись, неспроможності вести нормальну розмову; зниженні вміння ділитись інтересами, емоціями, афектами, неспроможності ініціювати чи відповідати на соціальну взаємодію.

Питання про труднощі соціальної комунікації та соціальної взаємодії осіб аутизмом ми підіймаємо у новаторському ракурсі, виходячи з концепції нейрорізноманіття та теорії подвійної емпатії. Специфіка нервової системи осіб з РАС спричинює їхні труднощі розуміння інших людей (осіб з типовим розвитком). Водночас можна казати про те, що це двосторонній процес: не тільки особи з РАС не відчувають і не розуміють нейротипових людей, але й навпаки, особи з типовим розвитком не відчувають і не розуміють осіб з РАС.

На нашу думку, підхід до розуміння та формування соціально-емоційної компетенції з погляду теорії подвійної емпатії допоможе створити «середовище порозуміння» та полегшити соціальну взаємодію між дітьми з аутизмом та учасниками їхніх команд супроводу. Зосереджуючись на такому підході педагога та фахівці зі спеціальної освіти будуть здатні створювати адаптовані стратегії втручання, спрямовані на покращення соціально-емоційного порозуміння та розвитку дітей з аутизмом у міжособистісних відносинах: дитина з РАС – команда супроводу.

Українські та зарубіжні дослідники прагнули розкрити особливості стосунків між особами з РАС та іншими (нейротиповими) людьми, а саме: досліджували специфіку соціального розвитку осіб з РАС (Т. Скрипник, Г. Супрун, В. Тарасун, R. Bar-On, A. Connog, C. Sung, та ін.), визначали зміст концепції нейрорізноманіття (С. Гребінник, А. Сігарьова, ІМ. Eigsti, JD. Houting), розробляли теорію подвійної емпатії (N. Chown, M. Chapple, C. Crompton, P. Mitchell). Разом з тим недостатньо вивченим залишається питання створення «середовища» порозуміння з боку педагогів – учасників команди супроводу як умови підвищення рівня соціально-емоційного розвитку дітей з РАС.

Мета дослідження: теоретично дослідити особливості формування соціально-емоційної компетентності у дітей молодшого шкільного віку з аутизмом та розробити

методичні рекомендації для їхніх команд супроводу щодо підвищення їхньої здатності розуміти дітей РАС та сприяти становленню у них соціально-емоційної компетентності з опорою на теорію подвійної емпатії.

Відповідно до мети визначено **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз стосовно особливостей розвитку соціально-емоційної компетентності у дітей молодшого шкільного віку з аутизмом.
2. Визначити стан сформованості соціально-емоційної компетентності у дітей молодшого шкільного віку з аутизмом, з одного боку, та в учасників команди супроводу, з іншого, з опорою на ідеї теорії подвійної емпатії.
3. Розробити зміст, алгоритм та умови втручання щодо підвищення соціально-емоційної компетентності у дітей молодшого шкільного віку з аутизмом.
4. Розробити методичні рекомендації для фахівців команд супроводу, спрямовані на підвищення їхньої здатності створювати сприятливі умови для формування соціально-емоційної компетенції у дітей молодшого шкільного віку з аутизмом.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: *теоретичні методи дослідження*: аналіз наукової літератури з даної теми; аналіз соціально-емоційного розвитку в контексті системних взаємодій дітей з аутизмом та їхніх команд супроводу; узагальнення та синтез теоретичних даних – з метою формулювання висновків та накопичення науково-теоретичного підґрунтя для вивчення та соціально-емоційної компетентності дітей з аутизмом; системний підхід щодо дослідження процесу формування соціально-емоційної компетентності у дітей з аутизмом; *емпіричні методи*: наукове спостереження, опитування, анкетування, самозвіти; *методи математичної статистики* з метою кількісної та якісної обробки даних.

Ключові слова: розлади аутистичного спектра, теорія подвійної емпатії, нейрорізноманіття, соціально-емоційна компетентність, діти молодшого шкільного віку.

Савенко Оксана Сергіївна

Науковий керівник:

Таран Оксана Петрівна,

кандидат психологічних наук, доцент

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Актуальність дослідження. Проблема успішної соціалізації, а саме залучення дітей з особливими освітніми потребами у сучасний комунікативний простір є актуальною. Важливим засобом здійснення комунікації з оточуючими в соціальному середовищі у процесі соціальної адаптації залишається мовлення. Мовленнєвий розвиток дітей з розладами аутистичного спектра часто має свої специфічні ознаки та в певній мірі визначається вчасністю та якістю наявного корекційного втручання. Варто зазначити, що діти з аутизмом в основному мають дефіцит соціальної комунікації, тому їхній мовленнєвий розвиток досить часто відбувається практично без участі активної соціальної взаємодії, що значно ускладнює процес формування мовлення. Мовлення дітей з аутизмом, зазвичай, характеризується браком діалогічності, що виявляється у їхній нездатності ініціювати та підтримувати розмову, а також у нерозумінні соціального контексту. Поряд з цим, зауважмо, що діти з аутизмом мають труднощі не лише з вербальною комунікацією, а й із невербальною.

Загальні психолого-фізіологічні особливості розвитку, навчання та виховання дітей з розладами аутистичного спектра розглядаються у роботах таких дослідників, як: Л. Дробіт, Т. Куценко, К. Островська, О. Романчук, Т. Скрипник, В. Тарасун, Г. Хворова. Розгляду особливостям мовлення та комунікації дітей з аутизмом приділяли увагу Н. Базима, В. Мельник, О. Мороз, Г. Супрун, О. Таран, Д. Шульженко та ін.

Вивчення щоденної практики життєдіяльності дітей з аутизмом засвідчує значну зацікавленість та швидке освоєння ними гаджетів. Саме тому сучасні дослідники все більше схиляються до думки, що цифрові технології можуть бути цінним інструментом у процесі навчання та виховання дітей з аутизмом, а також дієвим засобом розвитку їхніх комунікативних навичок.

Використання сучасних цифрових технологій щодо розвитку дітей з аутизмом у своїх дослідженнях розглядали: В. Андруник, А. Бессараб, В. Ворох, Т. Коломоєць, Н. Кунанець, В. Пасічник, Т. Шестакевич та ін. Так, зокрема П. Корня вказує на доцільність застосування щодо навчання та розвитку навичок соціальної взаємодії дітей з аутизмом інноваційних методик, а саме: комп'ютерні технології, призначені для ПК, мобільних та комунікаційних пристроїв (смартфонів, планшетів тощо) із відповідними програмними додатками, роботів, технології доповненої, віртуальної або змішаної реальності тощо.

Проте наявний доробок з цієї проблематики не є вичерпним та потребує більш комплексного та диференційованого підходу стосовно дослідження розвитку комунікативних навичок у дітей з аутизмом засобами цифрових технологій. Таким чином, розвиток комунікативних навичок у дітей з розладами аутистичного спектра з використанням інноваційних методів, засобів та технологій є актуальною проблемою сьогодення, що і обумовило вибір теми нашого дослідження.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити можливості покращення розвитку комунікативних навичок у дітей з аутизмом засобами цифрових технологій.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз наукових джерел з питання розвитку комунікативних навичок у дітей з аутизмом.
2. Обґрунтувати методичний інструментарій діагностики комунікативних навичок у дітей з аутизмом.
3. Розробити методичні рекомендації щодо розвитку комунікативних навичок у дітей з аутизмом засобами цифрових технологій та оцінити ефективність їх практичного впровадження.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичні методи – узагальнення теоретичних даних, аналіз наукових та навчально-методичних джерел з огляду на міжнародний та вітчизняний досвід щодо визначення понять «комунікації», «комунікативні навички», «комунікативна компетентність»; емпіричні методи – спостереження, опитування, практичні тестові діагностичні методики – з метою визначення рівня комунікативних навичок дітей з РАС; методи математичної статистики – кількісний та якісний аналіз отриманих даних – з метою оцінки та інтерпретації результатів емпіричного дослідження задля розроблення методичних рекомендацій з покращення розвитку комунікативних навичок дітей з РАС засобами цифрових технологій.

Ключові слова: розлади аутистичного спектра, комунікації, комунікативні навички, соціальна взаємодія, корекція, освітні цифрові технології.